

Грицак Н.Р.

докторант,

Національний педагогічний університет

імені М.П. Драгоманова

ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ» В СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ СТУДІЯХ

Поняття «педагогічні умови», попри чисельність та поліаспектність науково-педагогічних досліджень і публікацій, до цього часу не має чіткого визначення. Для порівняння наведемо кілька визначень. Так, у навчальному посібнику «Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій», за редакцією І. А. Зязюна, О. М. Пехоти, (2003) автори розуміють педагогічні умови як систему певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [6]. Натомість у навчальному посібнику «Основи психології і педагогіки» (2003) педагогічні умови авторський колектив розглядає як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів [7, с. 40].

У «Словнику-довіднику з професійної педагогіки» (2006) автори вже розглядають педагогічні умови як обставини, від яких залежить продуктивність цілісного педагогічного процесу професійної підготовки, що опосередковується активністю його учасників [8].

Т. А. Шмоніна та І. Г. Глухов у статті «Сучасні підходи до розуміння поняття «Педагогічні умови» подають наступне тлумачення: «педагогічні умови є якісною характеристикою основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища і для них притаманні такі характеристики: створюються цілеспрямовано й реалізуються в освітньому середовищі; забезпечують вирішення поставленого педагогічного завдання; сприяють планомірності наукового пошуку та надають можливість перевірки його результатів; позитивно впливають на ефективність і результативність навчального-виховного процесу» [10, с. 68].

Доцільно зосередитись на визначенні педагогічних умов, запропоновані С. В. Кубрак і О. В. Чайкою.

Так, С. В. Кубрак, вивчаючи проблему професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій, розуміє педагогічні умови як «фактори, які складають у своїй сукупності систему організаційних, методичних і технічних засобів, а також обставин, що створюють сприятливу ситуацію для професійного саморозвитку майбутнього вчителя-філолога в умовах вищого навчального закладу» [1, с. 10]. Звернемо увагу, що поняття «умова» корелює з поняттям «фактор», що дає підстави С. В. Кубрак застосовувати термін «педагогічні умови-фактори». У такому авторському варіанті дефініція поєднує такі значення: 1) те, від чого залежить дещо; 2) те, що є рушійною силою певного процесу, явища тощо. Як бачимо,

С. В. Кубрак, цілком логічно, розглядає педагогічні умови водночас як обставину та причину процесу.

Визначення поняття «педагогічні умови» О. В. Чайкою аргументовано насамперед специфікою напряму дослідження, а саме зосередженістю на проблемі підготовки майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх закладів. Тому О. В. Чайка під педагогічними умовами розуміє «спеціально створені обставини, що передбачають застосування сукупності об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобів, спрямованих на підготовку майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності» [9, с. 78].

О. О. Попадич у контексті огляду питання правого виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі тлумачить педагогічні умови як «це цілеспрямовано створені обставини у тісній взаємодії педагогічних, психологічних і соціально-економічних чинників (відносин, засобів тощо), що дозволяють педагогові ефективно здійснювати виховну або навчальну роботу» [6, с. 175].

Спробу уніфікувати визначення педагогічних умов зробив А. В. Литвин. Учений на основі порівняльного аналізу психолого-педагогічних розвідок розкрив зміст поняття «педагогічна умова», уточнив його роль, визначив типологічні групи педагогічних умов та запропонував власну дефініцію окресленого поняття. Читаємо: «Педагогічні умови – комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників. Педагогічні умови забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості та створюють сприятливі можливості для виявлення її задатків, врахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетенцій» [3, с. 28].

Аналіз психолого-педагогічної літератури демонструє, що науковці пропонують чисельну кількість педагогічних умов, які сприяють ефективності навчально-пізнавальної діяльності. Їхню кількість, а, відповідно, й різноманітність можна мотивувати кількома чинниками, зокрема метою та завданням конкретного дослідження; інноваційними викликами сьогодення; реформуванням освітньої галузі; підвищенням вимог до професійної підготовки майбутнього фахівця тощо. Наприклад, С. В. Кубрак, з урахуванням специфіки свого дослідження, пропонує педагогічні «умови-фактори» розподілити за такими групами: соціально-педагогічні, організаційно-педагогічні, психологічні, методичні, матеріально-технічні. Певною мірою, учена має рацію, адже врахування усіх компонентів підготовки майбутнього учителя-словесника, по-перше, є обов'язковим атрибутом сучасної професійної освіти, по-друге, уточнюють напрями пошуку нових форм навчальної діяльності студентів. Утім, доцільно підкреслити, що комплекс педагогічних умов може варіюватися, оскільки може стосуватися, наприклад, удосконалення освітньої системи

загалом або конкретної освітньої галузі. Слушним є коментар А. В. Литвина, зокрема «обґрунтування умов передбачає їх співвіднесення з педагогічною дійсністю, точніше, суб'єктивним відображенням складових педагогічної реальності в інтерпретації дослідника, тому існують різні класифікації педагогічних умов» [3, с. 30]. З огляду на це, А.В. Литвин, приміром, пропонує виокремлювати наступні психолого-педагогічні умови: мотиваційно-цільові, процесуально-змістові, організаційно-технологічні та суб'єктно орієнтовані [2]. Натомість О.Ф. Піралова подає таку класифікацію умов, що сприяють оптимізації навчання: матеріально-технічні (обов'язкові, можливі та специфічні); інформаційно-технологічні (інформація може бути локальною, внутрішнь-огалузевою та зовнішньою); психолого-адаптаційні [4].

Спробуємо у виразити головні положення, які є вагомими для розуміння поняття «педагогічні умови»: 1) педагогічна умова є складовою усієї педагогічної системи; 2) педагогічні умови – це сукупність усіх можливостей освітнього (методи, засоби, форми, прийоми) та матеріального (інформаційні, технічні, навчальні) середовища; 3) педагогічні умови – це динамічна система; 4) вибір педагогічних умов визначається специфікою освітньої структури; 5) правильний вибір педагогічної умови забезпечує ефективність функціонування педагогічної системи.

Отже, педагогічні умови – це цілеспрямований відбір взаємопов'язаних, динамічних, змінних форм, прийомів, методів, засобів, способів навчальної діяльності, що охоплюють усі аспекти навчально-пізнавальної діяльності та у сукупності покликані об'єктивно забезпечити ефективну фахову підготовку майбутнього учителя зарубіжної літератури.

Чіткість визначення змісту поняття «педагогічні умови» залежить від розставлених ученими-педагогами відповідних акцентів: комплекс соціально-педагогічних і дидактичних факторів, що сприяють покращенню функціонування освітньої системи; методи, прийоми, форми навчання, що спрямовані на реалізацію конкретної педагогічної мети; обставини, що забезпечують ефективність освітніх процесів тощо.

Водночас необхідно констатувати, що педагогічні умови викладач свідомо планує, частково удосконалює, коригує та змінює залежно від психофізіологічних якостей студентів, конкретної навчальної мети та ситуації. Проте без спеціально підібраних (розроблених, реконструйованих, видозмінених) педагогічних умов, які реалізуються на практиці, неможливий процес професійної підготовки майбутнього фахівця.

Список використаних джерел:

1. Кубрак С. В. Педагогічні умови проблему професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Житомир, 2012. – 20 с.
2. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. – Львів: СПОЛОМ, 2014. – 76 с.
3. Литвин А. В. Типологія поняття «умови» в науково-педагогічних дослідженнях // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 5. – С. 9–28.

4. Попадич О. Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 2013. – № 1. – С. 175–182.

5. Пиралова О. Ф. Теоретические основы оптимизации обучения профессиональным дисциплинам в условиях современного технического вуза: монография. – М.: Академия Естествознания, 2011. – 195 с.

6. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посібник / О. М. Пехота, В. Д. Будак, А. М. Старева та ін.; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К.: А. С. К., 2003. – 240 с.

7. Серьожникова Р. К., Пархоменко Н. Д., Яковицька Л. С. Основи психології і педагогіки: навч. посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2003. – 243 с.

8. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. – Одеса: Пальміра, 2006. – 364 с.

9. Чайка О. В. Підготовка майбутніх учителів-філологів до організації позакласної творчої діяльності учнів загальноосвітніх закладів. – Дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти. Педагогічні науки.» – Одеса, 2018. – 332 с.

10. Шмоніна Т. А. Сучасні підходи до розуміння поняття «Педагогічні умови» // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон: ХДУ, 2011. – Вип. 59. – С. 65–69.

Калагурка Х.І.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Ф. НАУМЕНКО ПРО ОСВІТНЮ ПРАЦЮ Ю. ФЕДЬКОВИЧА

З-поміж усієї багатогранної науково-педагогічної спадщини Ф. Науменка, видатного українського педагога і організатора освітнього процесу, варто виокремити історико-педагогічний доробок, який за кількістю досліджень, що побачили світ, і тих, що залишилися у рукописах, на сьогодні є найчисленніший. Дослідник схилився до думки, що через знання історії, ідей видатних українців, які жили і творили на благо українського народу, можна виховати національно свідому націю, ідейних українців, охочих до саморозвитку і самоосвіти.

На тлі загальної характеристики історико-педагогічного процесу в Україні Ф. Науменко вбачав за необхідне звернути увагу на стан шкільництва буковинського краю, який понад півтисячі років зазнавав всіляких політичних, економічних та культурних утисків, але завжди залишався невід'ємною частиною української історії, «історії його боротьби за свою незалежність, свою державність, за свою історичну місію, яка випала на його долю» [6, арк. 4].

У приватному архіві вченого зберігаються невеликі за обсягом рукописи з поміткою «виписки-нотатки», серед яких знаходимо записки про топонімічні назви Буковини та Дунаю, їхню інтерпретацію в науковій літературі тощо [7, арк. 1–19]. Особливий науковий інтерес львівський дослідник виявив до перебігу культурно-освітнього життя на Буковині наприкінці XVIII–XIX ст.,